

MIRAN KOMAC

Identitete nikar . . .

Da so manjšine družbe z lastno subjektiviteto ni treba prav posebej poudarjati. Gre za organizme, ki čutijo, mislijo, delujejo. Imajo torej vse značilnosti, ki so »predpisane« za obstoj subjektov.

Torej, analiza subjektivitete same zase ni predmet in verjetno tudi ne domet tega srečanja. Izbor naslova želi verjetno poudariti nekaj povsem drugega: subjektiviteta je sinonimni pojem za ustrežnejšo opredelitev odnosa med državo Slovenijo in deli slovenskega etnosa, ki živijo v obmejnem prostoru sosednjih držav.

Gre torej za to, da je subjektiviteta manjšin primarno problem percepcije »matičnega« naroda, saj manjšine ne bolehajo za izgubljeno identiteto. Pripadnost tej ali oni etnični skupini v zamejstvu (v primerjavi z »matičnim« narodom) je stvar osebne izbire, če mu ta izbira prinaša določene »koristi«, ki niso zgolj in samo materialne narave! Vprašanje je samo, ali je država slovenskega naroda pripravljena pestrost izbir spoštovati in priznati. In seveda, ali se te stvarnosti (ko jo opazujemo skozi optiko politike) želijo zavedati pripadniki slovenskega naroda, ki jim je usoda namenila status manjšine.

Da bi sestavljenka z imenom subjektiviteta dobila zaokrožen okvir, ji manjka še tretji vidiki: odnos držav (v katerih manjšine živijo) do subjektivitete manjšin oziroma njihovega ohranjanja. Ker je slednji odnos zavestno izpuščen, pogled z očmi izza državne meje pa prepuščen vam, je meni namenjeno skiciranje odnosa med slovensko državo in manjšinami. Je pogled raziskovalca, z vsemi dobrimi in slabimi značilnostmi.

Subjektiviteta je sinonim za globalno spoznanje in priznanje obstoja dveh skupnosti, ki imata sicer skupne etnične izvore in mnoge skupne kulturne značilnosti, vendar je življenje v različnih sociokulturnih in političnih prostorih ustvarilo (samostojne) narodnostne organizme z lastnimi razvojnimi vizijami. Brez tega priznanja se bo nadaljevala (pogosto zaigrana) jokavost nad izgubljenim etnosom in koncepcijo manjšine kot *tvorbo v večni fazi adolescence*, ki se mukoma opoteka za svetlo prihodnostjo slovenskega naroda v Sloveniji. In prav zaradi teh razvojnih zaostankov jim je treba pomagati. Iz teh izhodišč se je razvila in (upam si trditi) v dobršni meri tudi ohranila miselnost, da je slovenskim manjšinam treba pomagati zaradi razvojnih težav! Ko je bilo to načelo obravnavano skozi politična očala, je to pomenilo le še korak do skrbništva in tutorstva. Če bodo tovrstni odnosi tudi v prihodnje osnovno načelo delovanja, se odnos med obema subjektoma ne bo spremenil, ne glede na to koliko političnih sistemov in političnih usmeritev bomo zamenjali – le blagajne bodo romale od SZDL-ja na Gregorčičevo in še kam. Polnili pa se bodo časopisni članki na temo udbomafije, klerikalnih zarot, itd. Da

¹ Prispevek je bil predstavljen kot uvodno razmišljanje na srečanju »Identiteta manjšin«, ki sta ga pripravila Državni zbor Republike Slovenije in Inštitut za narodnostna vprašanja dne 29. in 30. junija 1995 v Ljubljani.

o cankarjanskem romanju predstavnikov manjšin med vijugami birokratske učinkovitosti niti ne govorim!

Tej pasti, ki jo ponuja altruistična formula pomoči, se le težko izognemo, tudi če določimo, da je ustavno zapisana trditev o »dolžni skrbi slovenske države za slovenske manjšine« *nacionalni interes*. Pojem ima zaradi svoje mamljivosti vse preveč reflektantov na njegovo vsebino, da bi bil zadovoljivo nevtralen.

Uporaba pojmov, kot so pomoč matice, nacionalni interesi in še kakšnega bi lahko pridali, govori pravzaprav o tem, da »matica« *ne ve, kaj naj z manjšinami počne! Ne ve, kakšna naj bi bila vloga manjšin nad ravnijo ohranjanja folklornih ostankov za mejo!* Res je, da se srečujejo politično primerljivi subjekti iz matice in manjšin, tudi različne delegacije potujejo v te kraje, tudi kakšen tolar (celo odločujoč) pade. Toda to v osnovi ne spremeni ničesar!

Manjšine ne potrebujejo pomoči! Manjšine so preživele že težje trenutke (kot nas poučuje slovenska nacionalna zgodovina od leta 1918 dalje) od današnjih, in če bi čakali zgolj in samo na pomoč »matične« države, bi se proces usklajevanja politične in etnične meje še hitreje odvijal. Da ne bo pomote. Še na kraj pameti mi pade, da bi oporekal finančni vsoti, ki jo slovenska država namenja ohranjanju kulturne infrastrukture v okviru posamezne slovenske manjšinske skupnosti. Prav tako se v tem trenutku ne spuščam v metodologijo delitve tega denarja, ki bi prav tako bila potrebna kritičnega razmisleka.

Morda se bo nekomu zdelo brutalno liberalistično, vendar je kljub temu res, da je ta finančna vsota *investicija*, ki jo Slovenija namenja za *lastno nacionalno varnost*.

Pojem nacionalne varnosti pogosto diši po nič kaj prijetnem kolaboriranju zdaj s to, zdaj z ono ustanovo, ki je navadno na »slabem« glasu; sam sem proti enostranskim interpretacijam, ki pripadnikom manjšine lepijo nalepke o agenturah služb, ki »kukajo skozi ključavnice«!

Oziroma če izraz omilim: *investicija v vsestransko nacionalno promocijo*, ki bo Sloveniji še nekaj časa krvavo potrebna. Je lahko *investicija*, ki se bogato obrestuje, če smo jo sposobni racionalno izkoristiti. Nekaj primerov:

a) Slovenija v sosednjih državah nima kulturnoinformacijskih centrov, ima pa možnosti, ki jih ne izkoristi; (koliko je vredna tovrstna substitutna vloga manjšinskih kulturnih organizacij?);

b) Slovenija potrebuje plasma verodostojnih informacij in vedenja v prostor, ki nas obkroža. Smo ga dovolj izkoristili? (Nihče se danes ne spominja vloge, ki so jo pred 4 leti odigrali manjšinci. Koliko je bilo to vredno?);

c) 70% celotne slovenske gospodarske menjave se opravi v širšem prostoru Alpe-Jadran, ki ga Slovenci v zamejstvu odlično obvladajo. Ali je mogoče ta pristop olajšati s čiščenjem nekaterih dejanskih, v večini primerov pa insciniranih udbomafijskih kartelov?

Odnos med partnerji iz Slovenije in partnerji znotraj manjšine bo s tem »očiščenjem« postavljen na *funkcionalno* raven. Sodelovanje se ne odvija zaradi etnične bližine in narodne privlačnosti, ampak zato ker so partnerji znotraj slovenskih manjšin kot poznavalci obeh gospodarskih svetov in obvladovalci različnih kulturnih in jezikovnih miljejev (lahko) najučinkovitejši, najzanesljivejši in s tem najcenejši sodelavci;

d) znanje, ki ga »zamejski« študenti pridobivajo v Sloveniji in ga s pridom uporabljajo v življenju, je (praktičen) dokaz, da so vratolomni skoki v posnemanje Evrope potrebni razmisleka;

e) še nečesa ne gre zanemariti: pred kratkim mi je prof. Darko Bratina razla-

gal, da je študij narodnih manjšin »soroden« matematičnemu študiju obnašanja funkcij v mejnih situacijah. Sam jemljem to ugotovitev kot prisodobno za ponazoritev zapisanega o slovenskih manjšinah in slovenski nacionalni varnosti. Zgodovinske izkušnje nas poučujejo, da se odnos, ki ga sosednje države izgrajujejo do Slovenije, najprej »preizkusi« na plečih slovenskih manjšin. Primer sodobnih italijansko-slovenskih odnosov je bil s tega vidika pravočasno najavljen, če ga ne bi zameglili (in olajšali) paranoični raziskovalci udbomafije;

f) in končno, *študij slovenskih manjšin je študij preživetja Slovenije v širšem evropskem prostoru*. Slovenci kot narod smo v teh okoliščinah etnična »manjšina«! Odnosi, ki jih že dolgo zaznavamo med državami večinskega naroda (Italija, Avstrija, Madžarska) in slovenskimi manjšinami, so pravzaprav zbirka stanj, ki se nam »obetajo« v ne tako oddaljeni prihodnosti!

Kako koncipirati etnorazvoj, ko si prisiljen žrtvovati dele avtohtonega poselitvenega ozemlja (običajno najprivlačnejšega) za višje državne cilje in interese? Kako ohraniti jezik v razmerah, ko se zaradi akulturacijskih pritiskov krči število potencialnih govorcev? Kako ohraniti elemente narodnostne identitete v razmerah srečevanja dveh »neenakopravnih« kultur? Vprašanja, s katerimi se pripadniki slovenskih manjšin stalno srečujejo. Študij teh odnosov (bi) pomeni(1) po eni strani iskanje ustreznih razvojnih rešitev za manjšinske skupnosti v njihovih življenjskih okoljih, državi slovenskega naroda pa sočasno ponuja priložnost stalnega izobraževanja in pravočasne priprave na stanja, ki se Sloveniji najavljajo v prihodnosti. Kdo je na primer pomislil in predvsem izkoristil dejstvo, da slovenske manjšine živijo v državah s tremi različnimi statusi v okviru Evropske skupnosti? Italiji kot soustanoviteljici unije, Avstriji, ki se šele privaja na stanje polnopravne članice, in na Madžarskem, ki je pridružena članica. Ali so informacije in izkušnje pripadnika slovenskih manjšin pridobljene prepoceni, da bi jih v celoti izkoristili? Bo Slovenija raje drago plačevala mednarodne strokovnjake in evrobirokrate, katerih (znanstvena) kredibilnost na področju etnorazvoja pogosto ni na zavidljivi ravni?

Če manjšine ne potrebujejo pomoči in še manj miloščine, kaj torej potrebujejo, kako oblikovati odnos med manjšinami in državo slovenskega naroda? Sam sem ta odnos zapisal in objavil že pred dobrimi desetimi leti. Ker ga je tedaj prebral le malokdo, ga je treba danes zgolj ponoviti – med slovenskimi manjšinami in državo slovenskega naroda je treba ustvariti *enakopraven partnerski odnos*, ki bo z ovrednotenjem potencialov manjšin postal temeljni spodbujevalni dejavnik razvojnih potencialov manjšin samih. V tem smislu mora država Slovenija izkazovati še nekaj, česar v manjšinski politiki ni mogoče pogosto zaslediti: *zanesljivost!*, ki je ne bodo pokolebali trenutni (državniški?) interesi ali parcialne politične opcije.

Le partnerski odnos bo omogočil sočasne povratne učinke v obliki »prispevka« manjšin k razvoju slovenske države ter, kar je še kako pomembno, pridan bo pomemben element k razvoju ozemelj, na katerih bivajo slovenske manjšine.

Dva pomembna zadržka v okviru narodnomajšinske politike bi s takšnim pristopom odpadla: grenak priokus, da gre za enostransko pomoč (torej nekaj podobnega, kot je to v primeru beguncev in brezposelnih); in drugič, v veliki meri bi izničili pogosto prisotno prepričanje, da so narodne manjšine zgolj oblika »petokolonaštva«.

Je takšen enakopraven partnerski odnos možno izgraditi?